

РАДОСАВ ПУШИЋ*

КАТЕДРА ЗА ОРИЕНТАЛИСТИКУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ДАО: ЈЕЗИК КАО ОТКРИВЕНОСТ И СКРИВЕНОСТ СМИСЛА

Језик, као творац смисла и бесмисла, заводи. Реч јесте лучење душе, и као таква центар је неизмерних сила које поседују огромну снагу. У свакој ствари, у свему што се ликом јавило живе „семена речи” која чекају израз, она се разликују по степену моћи и дубини извора. Управо по томе *gao* није обична реч. Она се изриче али се никада не може изрећи, она говори али се не изговара, она као да јесте (реч), а није.

Кључне речи: *gao*, Језик, смисао, бесмисао, речи

Реч лишена способности да комуницира само је крик, неартикулисани глас, шум, звук. итд. Може да привуче пажњу, да укаже на нешто, али изостаје комуникација са којом започиње свако дубље знање. Језик, као саборни центар значења и смисла, носилац је спознаје. Зналци подучавају како постићи оно скривено, како доћи до онога што је само наговештено језиком. Јер оно што ми говоримо, није Језик, а оно што Језик јесте, није изрециво. Постоји „виши говор” који се не да изговорити. Свака реч, у најдубљем делу себе, носи заматак истине, у њој, на посебан начин, вибрира Васељене звук. Из Језика, као исходишног места свих језика, свеукупност речи сабрана је у *мук* (*бу јен* 不言)¹. Гледано из овог угла, сви појавни језици нису ништа друго до различите варијанте тог „вишег Језика”, који се манифестује као „неизрециво” нешто. Ако се томе дода и уверење да је тек са учествовањем у Језику, могуће доћи до смисла, излази да је

* raja@fil.bg.ac.rs

1 Радосав Пушић, *Глаган швоје лејоше*, Чигоја, Београд, 2017, стр.45

„смислени говор” с оне стране звукова које производимо. Свет тако отвара своје тајне.

*Дао 道 који изговориш није свеобухватан дао
Име 名 које именујеш није свобухватно Име.
Безимено 无名, почешак је Неба и Земље,
Именовано 有名, мајка је свих ствари.*

Овај део којим Лао Ци започиње своју причу о даоу, може се и овако превести:

*Дао 道, који се (језиком) да покажати, није вечни дао.
Име 名, које се (језиком) да изрећи, није вечно име.
Празно 无, свих ствари је исходниште;
Пуно 有, свих ствари је мајка.*

И једно и друго читање има своје разлоге и своје оправдање. У продужетку овог дела стоји:

*Ово двоје (празно и пуно, безимено и именовано), различита су имена истој извори, (њихово сабирање) у Једно, зове се дубоко и скривено.
Дубоко и скривено (玄), ах, (како само) дубоко и скривено(玄),
Чудесна и недокучива су то врата (玄门).²*

У најскривенијој дубини свега што на неки начин јесте, лежи „пукотина”, која се јавља као енергетски: „отвор”, „пролаз”, „врата”, „излаз”, „улаз”, итд. Кроз њу струје васељенске моћи. То „место”, тај „трен”, из којих је могуће ући у неки „други свет”, прећи преко својих граница и учинити да „превазиђемо себе”, да уђемо у „непознато” и надмашимо и себе и свет, указују на неслућене могућности које у сваком постоје. Лао Ци је ту „могућност” пре видео као „моћ”, и тако ју је и назвао: „тајанствена моћ”, „потенцијална моћ” (*сјуен де 玄德*), „највиша моћ” (*шані де 上德*). Њена природа је особена, чим се појави, одмах се удвоји и постаје: постоји-непостоји, јесте-није, има-нема, Небо-Земља, светлост-тама, тишина-звук, мушко-женско, топло-влажно, итд.; а ако је језик дотакне и покуша да је изрази, долази до посебног вида „сажимања језика”, који, понекад, језик „сабија” до непрепознатљивости. У екстремном случају језик је „тишина”. А ако већ проговори о томе, проговара антиномијама, параболома, метафорама, стиховима, афоризмима, итд.

² Радосав Пушић, *Лао Ци*, Плато, Београд, 2003, стр. 103

... Дао рађа све,
 Моћ храни све,
 тако све расте и разија се;
 замећу се плодови и све зри,
 одгаја се и чува.
 Рађају а одсутне су,
 чине а не троше се,
 воде а не владају,
 то су тајанствене моћи.³

Већина људи када чује за *дао* и описана места моћи, почиње „грохотом да се смеје”. Они обазривији су уздржанији, па у нешто од тога верују, у нешто не; а само предани *даоу*, разумеју дубоки смисао који је сабран у њима⁴, и покушавају да га следе. Било које моћи, а посебно оне потекле из *даоа*, колико радују, толико и плаше. Јер шта ако се кроз тај „пролаз”, „отвор”, „излаз”, „врата”, „прозор”, искорачи у „бесмисао”, „непостојање”? Шта ако се моја „потенцијална моћ” покаже као „немоћ”? Сама помисао да је та могућност можда и могућност да ме нема, да ћу закорачити у „чисто” ништа, без могућности повратка, отвара небројена питања. Да ли ћу ући у свеобухватно све, или у поражавајуће ништа? Ако прекорачим своје границе, да ли дотичем своје безгранично место, као извор свеprisутне снаге, или потврђујем своје ограничено постојање, потпуним расипањем у бескрају космоса? Може ли ме у истом тренутку и бити и не бити? Па ако пожелим да то некоме кажем, како то да преточим у реч? Којим језиком то да кажем? А чак и да кажем, хоће ли ме неко разумети?

Потреба да се овлада језиком, да се надену имена, да се нађе „права реч”, потреба је да другоме јасно саопштим своје искуство, своју мисао, своје емоције, свој живот. Кроз то обраћање „другом” не потврђује се само моје постојање, већ се потврђује и постојање другог. Комуникација, по много чему подсећа на „додир”, тачније она јесте посебна врста додира. И језик и тело путем речи и додира постају тајновито место састанака, тишине и ћутања. Обострана прича и додиривање, освајање језика и тела споља и изнутра, улажење у њихове дубине, урањање у њихове вирове, пребирање по најдубљим деловима себе, доводе до сазнања да у узајамном односу језика, речи, имена и тела, површина јесте дубина, дубина примицања и припајања једно

³ Исто, стр 154

⁴ Исто, стр. 144:

Узвишен човек чује за дао и креће се у складу с њим.

Осредњи човек чује за дао, и разуме и не разуме, и верује и не верује.

Нижи човек чује за дао, и на сав њас се смеје.

другом. Животи оних који међусобно „разговарају” и који се на овај или онај начин додирују, мешају се и повезују у једну целину, у један правац. Спаја их заједничка судбина Језика, речи, додира, радости и туге. Одједном, однекуд из нас севне жеђ за животом пуним смисла. За трен преко свега што јесмо пређе сенка да нам су нам и Језик и речи и говор и додир, подарили интезивни доживљај љубави, пријатељства, саприпадности, тескобе, спојености свих живих и неживих бића.⁵ Без остатка припадати свету који ми је подарио живот, осећати се „комотно”, „спокојно”, „опуштено”, итд., неизоставно значи разумети језик тог света. Међутим, сама помисао да се нешто не да изрећи, да Језик остаје ускраћен за пуно показивање својих „моћи”, да је комуникација са неким деловима мога бића неостварива језиком, речима, именима, намеће мисао да се ради пуно више не о недостатку Језика, већ о ограничењима мога света.

Почетак владања условио је јављање имена.

Њиховим јављањем, спознало се докле се може ићи.

Сазнањем докле се може ићи, избегавају се невоље.⁶

Увек када је човек „откривао” нешто ново, непознато, тајанствено, морао је да осмисли и језик за тај новоустановљени свет. Име као синоним за егзистенцију, говори о ономе што се може мислити и изрећи. *Дао* се не да именовати, али се преко својих манифестација, може „наслутити” и као такав „дозивати” и „прозивати” разним именима. Имена која омогућавају „владање”, у основи су имена којима ми „владамо” и која нас уводе у пуно разумевање света коме припадамо. Спознаја о свету, природи, човеку, на занимљив начин, говори о сазнању граница до којих могу да идем. Границе нису универзална мера, њих има онолико колико има и бића. Оне су нека врста сигурности да се нећу усудити да их пређем, уколико имам свест о моћима с којима располажем. Тачније, природа човекове немоћи, одређује његове границе. Уколико не поседујемо одговарајуће моћи, а пређемо те границе, невоље су нужне.

У том међупростору између „идеје” и „реалности”, „речи и тишине”, „имена и ствари”, „духа и жеља”, итд., у том покушају да се на неки начин „умири” та напетост која чини саму есенцију живота, настао је свет човека. Могућност бесконачног раста и развоја, јесте и могућност бесконачног разлагања и назадовања. Оно што ме храни и одржава у животу, може ме учинити гладним и убити. То је та иста сила која нас прожима, и коју, на неки начин, треба упознати и са

⁵ Радосав Пушић, *Дао љубави: Области и киша*, Чигоја, Београд, 2013, стр. 18

⁶ Радосав Пушић, *Лао Ц*, Плато, Београд, 2003, стр. 134

њоме живети или умрети. Део научника ће управо из тог страха да ме нема, из могућности да ћу својим искораком преко граница, за мене, прихватљивог света, „пасти у чисто ништа”, извести настанак готово свих религија. Да ли је та Васељенска сила, која је, очигледно, есенцијална за човека, и без које није могуће ништа створити, само могућност или она јесте „стварна моћ” у човеку? Лао Ци је одговарајући на ово питање, претпоставио човека који је у себи „открио”, „чуо”, „осетио”, „доживео” *дао*, за њега он каже да поседује *моћ*, која се да описати као „највиша *моћ*” (*шані де* 上德) за коју је човек као човек и космичко биће способан.

*Јављање велике моћи (коні де 孔德),
из даоа (道) излази само.
Дао као ствар (ву 物),
непојмљив је, неухваћљив,
ах, како само неухваћљив,
ах, како само непојмљив,
у њему се слике (象) роје;
ах, како само неухваћљив,
ах, како само непојмљив,
у њему се бића (物) инезде;
Ах, како само дубок, како само зашамњен,
у њему семена (精) има,
а оно је у свему постојано и
у њега се веровати (信) може.
Од давнина, име му се не зна,
с њим познаја шемељу своје иде.
Одакле знам да је баш иако?
Па, одавде.⁷*

Иако је говор у бројним својим аспектима неухватљив, пролазан, променљив, несталан, итд., он ипак може да, како-тако, оцрта стварност *даоа*. По *даоу* говор уопште и има значење. Без помоћи речи нема саопштавања мисли, али је Лао Ци дубоко осетио да ни са речима нема саопштавања мисли. Мисао је једино могуће „обухватити” смислом и значењем. Занимљиво је да и мисао и значење имају посебну егзистенцију и у односу на речи и у односу на предмете које речи симболизују, значе. Мисао-значење је првенствено веза, однос, и оно није исте природе као и ствари између којих је веза. На посебан начин, и мисао и значење, теку кроз речи и имена и ствари, а ипак

⁷ Исто, стр. 123

су: „иза њих, испред њих, изван њих, око њих”. И када кажемо да неко разуме однос између речи и њеног предмета, онда ценимо да он разуме смисао и значење тог односа. На тај начин се моћ *dao* открива кроз његово истовремено постојање у ономе што је и појединачно и опште и универзално. Ту лежи и један од разлога зашто га је јако тешко појмити, схватити, спознати, итд. Јер, ако се нека ствар речима и може и не може изразити, ако нешто истовремено и јесте и није, то је исто као да та ствар у истом тренутку и постоји и не постоји. Уобичајено је мњење да се све што је сазнатљиво може и именовати. Али језик је, заједно са речима, за Лао Ција, само средство спознаје, које помаже да се досегне оно на шта се сам језик односи. Слутило се да спознаја никада не може доћи у директан додир са самим *dao*. Са друге стране, ако се *dao* одреди као „ствар”, као „предмет”, као нешто чега има и што се може придружити тек тако појавном свету, он се одмах премеће у неухватљиво и непојмљиво. Језик и речи постају немоћни да га „ухвате” у том његовом поигравању и скривању. Уводећи слике (*сијан* 象), бића (*ву* 物) и семе (*ђин* 精) као његове манифестације и као „оруђе прикривања” своје природе, Лао Ци проговара о још једном феномену, који је неопходан да би га уопште разумели. То је „вера у чудесно” (*син* 信) *dao* природе.⁸ Ова „семена”, „есенцијална моћ „јесте „чудесна”, „божанствена” у смислу савршенства стваралачког замаха и моћног израза. Иако по свему „одуховљена”⁹, за Лао Ција она није предмет религиозне вере. Овде је „вера у чудесно” *dao* пре „јасно виђење”, „сведочанство о живљеном”, који су потекли из „искушавања *dao*”. Тачније, то јесте нека врста „знања”, која каже да је *dao* „семена искра” таква да свему омогућава раст и развој, али да све пушта да се сабере у својој сопственој природној, тајанственој моћи. Бити заједно са *dao*, предуслов је сваке смислене комуникације. У том контексту, *dao* је онај који „усмерава” и сам Језик. Бити од *dao* даље, за Лао Ција једноставно значи бити даље од смисла који Језик носи и изражава. Са примицањем њему, ближи смо смислу, али ту улазимо у парадокс постојања, поставља се питање потребе за Језиком. Звучи крајње занимљиво, језик који открива

⁸ Ако знамо да се у древно време овај кинески карактер *син* 信, користио као синоним за „чудесно”, „божанско”, „духом прожето”, „одуховљено” (*шен* 神), онда се *dao* у свом „обртању” јавља и као нешто „божанско”, „одуховљено”, у шта се може веровати. У време Пролећа и Јесени су се често *семе*, *есенција* (*ђин* 精) и „чудесно”, „божанско”, „духом прожето”, „одуховљено” (*шен* 神) доводили у везу.

⁹ Пуно касније, када се даоизам буде обликовао као религија, и када се Лао Ци буде митогизирао обоготворио, оваква места у спису *Лао Ци* ће бити у потпуности преведена у свет религиозног мишљења.

смисао губи смисао свог постојања, он као да себе у том откривању смисла, на посебан начин, гаси.

Као инструменти комуникације речи не морају увек бити изговорене, имена не морају увек бити именована. Они постоје у свести. Потреба за комуникацијом ове „менталне речи” претвара у физички звук. Језик је увек неки језик који се може разумети, оно што се не може разумети и није језик. Ту динамику, дијалектику, сложеност кретања, трансформација и односа, коју *дао* има са светом, јако је тешко захватити језиком. Све што је објективно јесте пропадљиво и неизбежно и моментално. Парадокс је опет на делу, јер све што се појављује једино може да се појави у знаку вечног, непропадљивог и „непостојећег” *даоа*. Менталне способности онога ко употребљава језик су јако важне. Постоје имена (*мин* 名) за која не можемо одредити ништа у појавном свету. Те речи имају своје значење и оне су само у свести говорника или онога ко о томе мисли. Оно што се не да проверити у спољном свету, да се проверити у свести. Свест као енергетска сабраност, има исти значај као и телесна сабраност. Значење, дакле, не подразумева нужно постојање у спољашњем свету. Тако се *дао*, као именовање, може заоденути значењем, па чак и смислом, али то не значи да ћемо га негде срести, или да ћемо га негде у спољашњем свету наћи. Истраживање Језика, ако уопште има смисла, јесте само истраживање језика који се говори. Ствар се додатно компликује, јер Лао Ци цени да ми нисмо ту због језика, већ због смисла. Још директније, са окретањем смислу улази се у више облике комуникације, који су много ближи, рецимо, музици, него било чему другом. Ако је моћ која раздваја спајајући и која спаја раздвајајући, једини путоказ ка ономе шта јесте, можда ту лежи и подстицај за сваку врсту испитивања, истраживања, који ће у свему ићи за есенцијалним тачкама које су истовремено и „имање” (*јоу* 有) и „немање” (*ву* 無, 无). Језик који прилази овоме, мора да је јако збуњен, неодлучан, колебљив, запитан, обазрив, ћутљив, љутит, несрећен, неприпремљен, итд. Да би захватио у целости сложену природу света утемељеног у *даоу*, он се мора окренути својој „тишини”, мора захватити најдаље и најдубље своје сопствене природе, а он, који је навикао да „прича”, да казује, да именује, да говори, да означава, итд., „тишину” и то далеко сопствене природе, не доживљава као своје место моћи.

Човек који влада највишим моћима, није моћан, зато заиста има моћ.

Човек који влада нижим моћима, не губи моћ, зато, у ствари, нема моћ.

Човек највиших моћи дела из празног,
И нема ничега што не може да учини.¹⁰

У жељи да се што боље приближи мислима Лао Ција, Моу Цун-гсан их је назвао мислима „дијалектичког парадокса”¹¹. Уобичајено је да се мисаони процес Лао Цијових промишљања света, космоса, природе и човека, описује из два кључна угла, један је садржан у карактеру *цені* 正 (таквост, исправно), а други се открива у карактеру *фан* 反 (обрнуто, окренуто). У језику Лао Ција се срећу антоними, противуречности, супротности, расцепљености, поларитети, тензије, тако да се истичу комплементарне и некомплементарне особености онога што чине парови целина-део, јединство-мноштво, Једно-Све, итд. Ударна снага тако изражених мисли, које је језик јако добро показао а, рецимо, Карл Јасперс, сјајно описао, могла је потећи само из ума богатог духом и склоном игри. Неухватљивост његове мисли, посебна дијалектика игре, где антиномичност и супротност, парадоксалност и апсурд, иду руку под руку, од *Лао Ција* ће учинити једно од најзанимљивијих и најдубљих филозофских дела.¹²

Да погледамо како изгледају ти парови по „образцу” *цені* 正 (таквост, исправно) – *фан* 反 (обрнуто, окренуто): 有无 (има-нема, празно-пуно), 难易 (тешко-лако), 长短 (дуго-кратко), 高下 (високо-ниско), 音声 (звук-глас), 前后 (напред-назад, пре-после), 美恶 (лепоружно), 虚实 (нестварно-стварно), 动情 (покретно-непокретно), 天地 (Небо-Земља), 古今 (древно-садашње), 多少 (пуно-мало), 左右 (лево-десно), 近远 (близо-далеко), 存亡 (сачувати-прокоцкати), 阴阳 (јин-јанг), 得亡 (добити-изгубити), 寒热 (хладно-топло), 生死 (живот-смрт), 母子 (мајка-дете), 大小 (велико-мало), 终始 (почетак-крај), 先后 (испред-иза), 上下 (горе-доле), 正反 (лице-наличје), 天人 (Васељена-човек), 有为无为 (делање из пуног-делање из празног), итд.

Следећи космичка почела *јин* и *јані*, бинарност се јавља, како то воле људи од науке да кажу, као фундаментална концептуализација механизма који лежи у темељу свих антиномија. Свако два, а двојења које је Лао Ци одабрао посебно, позива на: упитност, промишљање, активност, суђење и просуђивање, сумњу, избор, итд. Све што на том путу удвајања дотакне мисао, најчешће се да описати као: „и А и Б”, „или А или Б”. Постоји и трећа могућност, „ни А ни Б”, али се она одбацује као избор, јер се тиме пориче и постојање онога ко бира. Тако се праве парови од супротна два пола, који указују на удаље-

¹⁰ Радосав Пушић, *Лао Ц*, Плато, Београд, 2003, стр. 140.

¹¹ 牟宗三, 《中国哲学十九讲》, 香港, 1991, стр. 97–124.

¹² Карл Јасперс, *Анаксимандер, Хераклиј, Парменид, Платон, Анселмо, Лао Це, Наџарђуна*, Вук Караџић, Београд, 1988, стр. 153–189.

не и супротстваљене тачке, које примицањем једна другој скрећу пажњу на значај приближавања, па чак и спајања, неспојивог. Лао Ци из те крајње напетости која проистиче из антонимног и противуречног упаривања, намерава да нас уведе у складно и хармонично поравнање које свака равнотежа, баланс, у себи носе. Зато су њему јако битни изрази „пригрлити исконску једноставност” (*бао њу* 抱朴), „пригрлити Једно” (*бао ји* 抱一), итд.

Јасно је да се тек у примицању неспојивих крајности, изоштрава угао гледања на свет и природу човека. Тамо где се примичемо границама, где се рађа мисао о несазнатим и невиђеним световима, расте узбуђење, али и страх. Ту леже изазови, наде, жеље, туге, радости, могућности, немогућности; ту се открива сва узвишеност и приземност човекове природе. Избори које правимо, додатно нас обавезују да не изневеримо правце космичког кретања који воде ка „одгоју и неговању животне силе”. Стваралачки и деструктивни механизми, који стоје на том путу, морају бити добро упознати и избалансирани, иначе се „енергетски вишкови” могу окренути против нас. На пример, меко-попустљиво и круто-чврсто, као животни ставови, носе различите координате Васељене. Избором једног од њих, бирамо и различита судбинска усмерења. Лао Ци бира меко-попустљиво и ставља га на страну живота. Примера има безброј. Круто, чврсто, јако, непопустљиво, као став, као поза, као гест, као позив на акцију, као изјава љубави, иако привидно остављају „утисак”, указују на велику слабост, нетолерантност, нефлексибилност, крутост, и као такви не остављају избор, не пружају могућност за промену, трансформацију, преображај. Губитак могућности промене, а Лао Ци је то јако добро описао, води у сигурну смрт, пропадање, нестајање.

*Човеков животи се шемељи у меком,
Смрти његова у крушом,
Животи свих ствари, дрвећа и биља,
укорењен је у тийком,
смрти њихова зачиње се у сувом.
Ошуда је
крушо следбеник смрти,
меко следбеник живота.
Сшога,
ако је војска круша, изубиће,
ако је дрво крушо, посећи ће га.*

*Мешто крушої їуби,
мешто мекої добија.*¹³

Сваком расту припада беспредметна радост, а отпору расту, беспредметна патња. Основни доживљај који човек у себи носи као „пулс космичког даха”, као тај отпор изворном „спонтаном покрету”, најтемељнији су изрази живота. Управо је овај Лао Цијев образац „*цені* (таквост, исправност) – *фан* (обрнуто, окренуто)”, то практично показао. Покрет и мировање, као две основне манифестације енергетског упризорења, у сваком људском чину, па и у чину говора, језика, мишљења, остављају дубоке трагове.

Када је нешто схваћено, завршава се у облику спознаје. У тој тачки настаје преокрет, речи нам више нису потребне. Цвркут птица једнако је добар ако носи и преноси значење и спознају као и људске речи. Језик који се чује је, вероватно, најкаснији стадијум у развоју комуникације¹⁴. А ако су у Васељени и природи налазе могућности директне „спознаје” без употребе речи, онда се поставља питање не само одабира начина комуникације, већ и сврхе самог језика као начина комуницирања. Очигледно је да је „комуникација” између *гаоа* и човека, посебна и, по свему, крајње необична. Више је обликована тзв. „чулима”, која су неке друге врсте и природе, и која, неоспорно, постоје дубоко у нама. Откривање *гаоа* у нама, у ствари, претпоставка је „комуникације” са њим. Човек не може имати ништа до онога

¹³ „Антонимије су архетипксе лаксичке семантичке релације” (Lynne Murphy). Ова мисао се може повезати са Лао Цијом, и од тога направити мрежу јако забавних веза.

Антоними се одређују као речи супротног значења, где се појмови и речи могу различито супротстављати. Научници који се занимају за ове „језичке игре”, за антониме кажу да су специјални случај координираних појмова, који имају исти надређен појам. Ту се јављају два шира круга могућности, један чине контрарно-координирани појмови који су супротни појмови али не исцрпљују надређени појам, док су контрадикторно супротни они који их исцрпљују. Не улазећи у ову јако занимљиву област, вреди истаћи да је Лао Ци јако добро баратао апаратом који мује кинески језик оног времена понудио. Да само додамо, за оне којима је свет антонима на срцу, да су контрадикторно-координирани појмови, којима је Лао Ци често давао велики простор, они код којих се један члан одликује присуством, а други члан одсуством неке особине, а збир им је истоветан појму који им је надређен. Истинитост једног, повлачи неистинитост другог. Али и неистинитост једног повлачи истинитост другог. То су тзв. нестепеновани антоними (Lyons, 1977), као што је пар: жив-мртав. Употребљени у предикатским изразима, формирају два комплементарна подскупа. Видети у: М. Lynne Murphy, *Semantic Relations and the Lexicon*, Cambridge University Press, 2003. (посебно од 169. до 216. стране); Steven Jones, *Antonymy: A corpus-based perspective*, Routledge, London, New York, 2002. (посебно од 9. до 25. стране)

¹⁴ Радосав Пушић, *Лао Ци*, Плато, Београд, 2003, стр. 179.

што већ нема. Тај парадокс Лао Ци ће на једном месту описати да *даоу* иду *даоу* блиски, да моћима иду моћима блиски, а да губитку иду губитку блиски.¹⁵

Ако је већ тако, онда додатно збуњују речи које кажу да упркос окренутости *даоу*, мисли откривају тако што скривају, говоре тако што ћуте, дају тако што траже, најближе су онда када се удаљавају, итд. Као што ће се показати и да језик изриче *дао*, али га не говори; слуша га, али га не чује; назире га, али га не види; живи га али не дотиче. Једном речју, из свега се види Једно, и Све се види из Једног. Супротност сабрана у бинарном обрасцу јесте живот, а промена, као њена најближа манифестација, јесте есенција живота.

Литература

- Карл Јасперс, *Анаксимандер, Хераклиј, Парменид, Платон, Анселмо, Лао Це, Нагарђуна*, Вук Караџић, Београд, 1988
 牟宗三, 《中国哲学十九讲》, 香港, 1991
 Allinson E. Robert (ed.), *Understanding the Chinese Mind*, Oxford & New York, 1989.
 Hansen Chad, *A Daoist Theory of Chinese Thought*, Oxford & New York, 1992.
 Радосав Пушић, *Лао Ци*, Плато, Београд, 2003.
 Радосав Пушић, *Гладан своје лепоше*, Чигоја, Београд, 2017.
 Радосав Пушић, *Дао љубави: Облаци и киша*, Чигоја, Београд, 2013.

DAO: LANGUAGE AS THE REVEALEDNESS AND CONCEALEDNESS OF MEANING

Summary

Language, as the creator of meaning and meaninglessness, seduces. A word is a secretion of the soul, and as such the centre of immense forces of great potency. In every thing, in all that has appeared as a form, „the seeds of words” live, waiting for an expression; they differ in the degree of their power and the depth of their source.

Dao is the ungraspable, fluid foundation of the reality; it does not simply enter the reality, *dao* is what is not usually there; it is what is ephemeral, misty, vague, great, what is receding, hiding, what turns over and returns back to itself; it opens/shows itself like painting, being/event, seed, like what is true, real. It is

¹⁵ Постоје неки облици комуникације међу животињама чији су звуци ниске или превише високе фреквенције које ми не можемо да чујемо, а још мање да разумемо. То што их ми не чујемо и не разумемо, не значи да они не постоје.

the one that moves, gathers in itself, moves in all directions, mixes with all beings, it is there and it is not. Every *existence* bears in itself „the passage” between the eternal (the one that is always here) and finite (the one that is fleetingly here, but disappears after a while) aspect of the reality. The primordial origin of being, is nothing else but *dao*. Every thing/being, concretely shown by a form exists, because it is „stimulated”, „raised” with that which is always here (*dao*), and it is being „nourished”, and maintained with forces coming from it.